

כ"ט באייר תשס"ט, 23.05.09
גיליון מס' 157

פרשת במדבר

המדבר – הפקר וסדר, אינטימיות והרחקה

מאת אמיתי פורת, קיבוץ כפר עציון

המדבר מעורר בנו שלל אסוציאציות של קושי וחרדה כמו: פראות, סכנה, חוסר סדר, יובש וצימאון, ישימון העומד בניגוד למקום היישוב. מנגד עומדות אסוציאציות כמו: ראשוניות- בראשיות ורומנטיקה. מה שאנו מוצאים כניסיון וחוויה אנושיים, נוכל למצוא גם, כדברי פרנץ רוזנצווייג ב"תעודה ההיסטורית הגדולה של ההתגלות" - בתנ"ך. לפיכך נחפש את "דבר האדם בדבר אלהים" (כוכב הגאולה עמ' 229).

כתובים רבים מתארים את המדבר כמקום פראי, מסוכן ויבש: "המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים..." (דברים ח' ט"ו)

כתובים אחרים מתארים את המדבר דווקא כמקום רומנטי ואינטימי. אחד הבולטים שבהם הוא הכתוב מהפטרה של פרשתנו "לכן הנה אנכי מפתיה, והלכתיה המדבר; ודברתי על-לבה; ונתתי לה את-כרמיה משם ואת-עמק עכור לפתח תקנה וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ-מצרים" (הושע ב ט"ז). הנביאים מדגישים מאד גם את הראשוניות המדברית והחוויה הזוגית המיוחדת הכרוכה בה (הושע ט' י; י"ג ה'; ירמיה ל"א א). דווקא במדבר בחר ה' כמקום להתוועדות, מפגש ונישואין עם כנסת ישראל. כשהמדבר הופך תפאורה לאהבת כלולות, הרי גם הסכנה והקושי המדבריים נצבעים בצבעים העזים של האהבה (ירמיה ב' ב). חויית ההתגלות והמפגש מרווה את צמאונו של העיף במדבר (תהלים ס"ג). ולא זו בלבד, ההפקר המדברי הופך לאידיאל המלמד על החופש היסודי של לימוד וקבלת תורה, לא רק לישראל אלא לכל האדם באשר הוא:

ניתנה תורה דימוס (=באופן חופשי) פרהסיה (בציבור), במקום הפקר, שאילו ניתנה בארץ ישראל, היו אומרים לאומות העולם, אין להם חלק בה. לפיכך ניתנה במדבר, במקום הפקר, וכל הרוצה לקבל יבוא ויקבל. (מכילתא דרבי שמעאל, פרשת יתרו, פרשה א')

והנה פרשתנו – פרשת במדבר, אינה יודעת כביכול מאומה מכל אותן אסוציאציות וחוויות שמצאנו גם בפסוקי המקרא כולו.

המדבר כאן הוא מקום של מחנה צבאי היררכי מסודר ומאורגן למופת: יש שבטים ממוספרים בדיוק (של מספרים עגולים) ומחולקים לקבוצות. ישנם מחנות ותתי מחנות: ישראל, כהנים ולוויים, לכולם סדרי חניה ונסיעה ברורים וחד משמעיים. אין כאן לא פראות, סכנה או יובש וגם לא חופש, ראשוניות ורומנטיקה פראית- אצילית. ברור שאיפיונם של חיי מחנה ישראל במדבר, באופן המנוגד לאסוציאציה האנושית הטבעית ולכתובים אחרים במקרא, הוא דבר מכוון המצביע על משמעות כלשהי.

אולי מצויה כאן מגמה להדגיש את "המציאות מכוונת מטרה": אמנם אנו בדרך, במדבר, אך המטרה היא כיבוש והתנחלות בארץ ישראל, על כן לא ניתן למציאות המדברית הקשה או הרומנטית לפגוע באותה מטרה. דווקא במדבר נקיים מחנה צבאי היררכי מסודר למופת, בבחינת "קשה באימונים קל בקרב". אפשר שניתן למצוא סימוכין לכיוון זה בכך שסדר תתי הקבוצות השבטיות- ה"דגלים", מסביב למשכן דומה ברובו לכיווני ההתנחלות של השבטים בארץ.

אבי, בספרו (במדבר- מעט מן האור עמ' 10-11), טוען שעיקר "האתגר- לעשות סדר במדבר": "לא לתת להווית המדבר להשתלט על חיי המחנה, אלא להדבירו ולבנות בתוך החולות הנוודים, חיי חברה ולאום בנויים לתלפיות". דבר זה נעשה באמצעות הקישור וההתאמה ל"נקודה הפנימית" שבלב המחנה- אוהל מועד- "מחנה ישראל סובב איפוא כחומה את אוהל מועד והשכינה השורה באוהל מועד היא המעצבת סדרים ומפיחה רוח חיים במחנה כולו".

אך אפשר שיש כאן אמירה מיוחדת על הייחס שבין אלהים והאדם - העם. נראה כי תורת הכהנים רואה את עיקר הקשר שבין ה' לעמו, כייחס של ריחוק זהיר - המצוי במעין ספירה עצמאית ומנותקת מההוייה הטבעית העוטפת של המדבר. לכן מתרחק הכתוב, מכל האסוציאציות והרגשות הכרוכות בסביבה המדברית. עניין זה מתבטא בהתעלמות מן המדבר כנורא, כשימון, או כמקום אינטימי בראשיתו. (אפשר גם אחרת: שדווקא במדבר שאין בו כל סדר מוגדר וראשוני אחר, ניתן ליצור סדרים חדשים מאפס. מי יודע אולי חביב המדבר על קובעי בסיסי ומחנות הטירונים של צה"ל לא רק בגלל שטחי האימונים הנרחבים, אלא גם בכדי להרחיקם ממקום יישוב, מהבית, מהסדר הטבעי- האחר, וכך לאפשר למפקדים ליצור בנפש החייל והיחידה -היררכיה וסדר חדש).

עכ"פ ראוי לשים לב לשני עיקרים בהם מתבטא הייחס בין אלהים ואדם בתורת הכהנים: הקדושה והמצווה (= גם "פקודה" ו"משמרת"). עיקרה של הקדושה ע"פ פרשתנו, נעוץ בשמירת המרחק והגבולות. בקודש יש להיזהר, לשמור על מילוי קפדני ומדוייק של המצווה והעבודה ולהישמר מפריצת הגבולות "וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוֹת כְּבֹלַע אֶת-הַקֹּדֶשׁ וְנִמְתוּ" (ד' כ). המצוות הניתנות למשה וישראל הן ביסודן "עדות"- פקודות שיש לבצען, ולא דווקא ברית הדדית של חיי נישואין. המטרה העיקרית של הארגון הצבאי- מנהלי ה"מתוקתק", אינה דווקא אימון למסע כיבוש הארץ, אלא ביטוי ליחס כפיפות, ריחוק, הצבת גבולות וציות קפדני.

איזהו היחס הראוי שבין ה' והאדם- זה של הושע הנביא שבהפטרה, או שמא זה שבפרשה? נדמה שחז"ל שהצמידו את המדבר של הושע כהפטרה לפרשה, מורים לנו שאלו ואלו דברי אלהים חיים", והלכה- שצריך ללמוד לשלב את המאפיינים האלו בהיבטים השונים של חיינו וייחסנו לאלהים, לאדם ולעולם. צריכים אנו גם לגבולות, לזהירות והקפדה דקדקנית במצוות ה', וגם לאהבה טבעית רומנטית, לחוייה זוגית הנצרפת בקשיי המדבר והחיים, ומחברת שמים וארץ.

אמיתי פורת הינו חבר קיבוץ כפר עציון מורה ומחנך בבי"ס תיכון בקבוצת יבנה, עוסק כיום בניהול הקהילה בכפר עציון.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת.ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039